

УДК 39:746.7(477.86)

Ярослав ТАРАС

ПЛЕТІННЯ НА ПОКУТТІ (ЛОЗОПЛЕТІННЯ, КОШИКАРСТВО, ЦІТКАРСТВО)

Розглядається історія лозоплетіння на Покутті, його використання в народному будівництві, огорожі; виготовленні побутових та сакральних предметів, меблів, рибальських снастей; особлива увага приділяється кошикарству, майстрам лозоплетіння, чинникам, які сприяли його поширенню — кошикарським школам. Висвітлюється плетіння з соломи, осоки, розглядаються технологія, вироби з них, та ціткарство.

Ключові слова: Покуття, лозоплетіння, кошикарство, ціткарство.

© Я. ТАРАС, 2017

Нааявність матеріалу для плетіння, технологічна простота сплетення, переплетення, потреба в ємкостях, виробках домашнього побуту, доступність загалом до матеріалу сприяли розвитку плетіння на Покутті. Для плетіння на Покутті було багато сировини: пруття з лози, верби, ліщини, конопля, льон, шулупиння з кукурудзяних шульків, солома, осока, лико. Пруття з лози та верби були основними матеріалом для плетіння.

Лозоплетінням займались, в основному, мешканці сіл вздовж річок Дністер, Прут, Черемош, Рибниця, Чернява, Белелуйка, де в «зарінках», «лавичці» росла лоза різної товщини та розмірів. Добріна лозина росла на луках вздовж р. Прут на пасовиськах від с. Товмачика аж до Шепарівців, нею користувалася сільська громада с. Княждвора. За даними Ф.К. Мрочка, «вздовж його (Прута. — Я. Т.) низьких берегів простягаються луки або зарінки. Вони порослі лозиною» [15, с. 6—7].

У селі Топорівці колись вербові луки були в урочищах «Щербунчині», «Кадубі», «Софіївній долині», «На Торгівському», «Збродах», «Поповій», «Лупанці», «Левій», «Осоках» [12, с. 49]. У селах, де не було лугів вздовж рік, «на яких росла лоза, майже у кожній садибі основними деревами були акація і верба. З верби мали покутяни пруття для огорож» [13, с. 269]. Віддавна лозоплетінням займалися у селах Джурові, Кийданцях, Княждворі та Нижневі [19, с. 59].

Про давність лозоплетіння на Покутті свідчать назви населених пунктів. Назва с. Чорнолізці, яке згадується 1390 р., походить від «етноніма чорнолізці — люди, що селилися коло чорних лоз» [5, с. 122], Вербівці (1373 р.) — утворення від гідроніма вербовець — потік [22, с. 51], Верхній Вербіж — зарості верби [22, с. 58].

Через брак будівельного матеріалу лозоплетіння широко використовували в будівництві. З грубого пруття городили плоти-стіни хат, стаєнь, шпихлірів, волівень, курників, обори, загати, притули; тини довкола обійстя, городів та церков; комини. Про це, наприклад, свідчить опис будівель маєтку Станіслава Копаковського у с. Топорівці, поданий в Йосифінській метриці за 1809 рік. Згідно з описом всі споруди в маєтку, крім будинку, мали стіни, обгороджені пруттям і обмащені глиною: «стайня для коней — приміщення із дубових слупів, обгороджених пруттям; возівня — стіни із дубових слупів, обгороджених пруттям; шпихлірчик — сті-

ни із дубових слупів, обгороджених пруттям; стайня для свиней — стіни із дубових слупів, обгороджених пруттям; курник — обгороджений пруттям; нужник — стіни із слупків, обгороджені пруттям; обора — всередині, попри пліт, споруджений довгий навіс із хлівами, обгороджений пруттям; воловня — стіни із дубових слупків, обгороджені пруттям; коршниця (кошниця. — *Я. Т.*) — плетені з лози; винокурня — з дубових слупків і обгороджена лозою; пасіка — огорожена плотом із пруття, невелике приміщення, огорожене із пруття...» [12, с. 174—176]. Стіни кошар головно були плетеними. Прибудови до стін під піддашся виконували також плетеними. Основою для плетіння стін були дубові слупи.

Плетені стіни будівель використовувались до середини ХХ століття. В с. Топорівці бідні газди «через нестачу коштів для придбання дерева іноді нарізні стовпи клали тільки на кутах і де мали бути вікна й двері. В інших частинах забивали колики і городили вербовим пруттям» [13, с. 256]. Згідно з описами парохіяльних будівель у селах Лісний Хлібичин і П'ядики хати на початку ХІХ ст. мали стіни, виплетені з хмизу і обмазані глиною [2, спр. 2336, 2385].

Лозоплетінню на Покутті сприяло те, що плоти «часто господарі поновлювали для відгородження своєї садиби від сусіда» [3, с. 195]. Плетені огорожі зазвичай служили 4—5 років, які відслужили — спалювали.

«Тини плели із вербового пруття, їх підпорою були посаджені на певній відстані верби або забиті грубі вербові коли, які служили основою для плетіння» [15, с. 22]. Пруття із верби одержували «що три роки опоганням (обтинанням. — *Я. Т.*) галузок» [15, с. 22]. Плетеними із пруття були ліски («ляси») (плетені ворота. — *Я. Т.*) [15, с. 22]. На ворота та хвіртку робили дерев'яний каркас і переплітали вербовим пруттям. Високі плетені тини мали зверху остріжки, щоб не замокали. «Для плетіння огорожі рідко хто наймав людей, їх плели самі селяни. Старалися кликати собі на допомогу того, хто вже собі набив руку городженням плотів»¹. Технологічною особливістю плетіння верболонних плотів було «вміння акуратно втискати (заштрикати) но-

вий прут та вміло його кінчати»². Плоти городили навесні, коли пруття добре гнулося та коли ще не почалися польові роботи. Зимом плоти не городили³.

«Городили також плоти із соняшникових стебел. Забивали у землю колики через кожні 2—3 м висотою до 1,5 м. До коликів з двох сторін прив'язували посередині пруги із верби. Рівно з коликами по землі копали рівчаки. Соняшникові стебла, або соняшничиння пропускали помежи пруги рядочком і затикали нижньою частиною в землю у рівчаку. Після цієї роботи соняшничиння у верхній частині переплітали тоненькими луговими пругами. Товсті пруги, які тримали соняшничиння посередині, зв'язували ликом із конопель, знизу прикидали глиною з двох сторін. Такий пліт слугував 2—3 роки. В радянські часи навіть робили огорожу в такий спосіб із тютюниння» [13, с. 268].

За Австрії споруджували кашіці на річках Покуття з метою закріплення берегів рік. Для цього забивали палі в землю, які плели грубою лозою, зі сторони річки все це засипали камінням⁴.

Плетіння використовували для виготовлення побутових, сакральних предметів, меблів, знарядь праці. Для зберігання сухих фруктів плели бочки з кришкою, для білизни, яку на тачці возили на річку прати — кошелі з обкорованої лози (с. Завалля)⁵, для збиральництва використовували плетені кошики. Скляні бутлі, пляшки від пошкоджень «огороджували» (обплітали. — *Я. Т.*) обкорованою лозою суцільним хрестовим плетінням⁶. Із ліщини до возів плели полудрабки для перевезення з поля овочів та коші для виїзду в неділю до церкви, на храмове свято в сусіднє село⁷.

Для зберігання кукурудзи (сушити шульками) із вербової грубої лози ліщини плели кошниця. Кошниця була «глибокою приблизно на півтора метра, довга на метр, і на пів метра широка» [7, с. 608]. Виплетену кошницю покривали дахом. Необхідно

² Зап. 17.07.2015 р. від Гунька Ореста Івановича, 1937 р. н. в с. Завалля Снятинського р-ну.

³ Зап. 20.07.2015 р. від Вакарука Олексія Васильовича, 1936 р. н. в с. Княже Снятинського р-ну.

⁴ Зап. 18.07.2015 р. від Оробця Івана Юрійовича, 1960 р. н. в с. Залуччя Снятинського р-ну.

⁵ Зап. 17.07.2015 р. від Гунька Ореста Івановича, 1937 р. н. в с. Завалля Снятинського р-ну.

⁶ Зап. 17.07.2015 р. від Гунька Ореста Івановича, 1937 р. н. в с. Завалля Снятинського р-ну.

⁷ Зап. 17.07.2015 р. від Гунька Ореста Івановича, 1937 р. н. в с. Завалля Снятинського р-ну.

¹ Зап. 17.07.2015 р. від Гунька Ореста Івановича, 1937 р. н. в с. Завалля Снятинського р-ну.

відзначити, що кошики більших розмірів на Покутті побутували до першої половини ХХ століття. Під час радянської влади вони не споруджувались, бо не було в них потреби.

Для сушіння фруктів у лозниці (плодосушарка. — Я. Т.) та для воріт плели ліски, для рибальства — верші довжиною на метр пляшкоподібної форми (плетене дно мало в центрі дірку з загостренням досередини, що не давало змоги рибі вийти з верші) та круглі кошелі з кришкою, призначені для зловленої риби.

Про рівень лозоплетіння на Покутті свідчить набір меблів з лози майстра М. Атаманюка, який демонструвався на господарсько-промисловій виставці в Коломиї у 1880 р. [19, с. 59], та ще сьогодні є плетені з лози сповідальниці в церкві св. Михайла в с. Красноставці (1867) та церкві Різдва Пр. Богородиці в с. Чернелиця (1817). Плетені сповідальниці до середини ХХ ст. були майже в кожній церкві Покуття.

У 30-х рр. ХХ ст. на Покутті з'явилися плетені кошики [17, с. 200]. З колотих на половини прутів плели решета. Плели також мати. «Городили (плели. — Я. Т.) мати з тонкого пруття кожен сам собі»⁸.

Особливе місце в плетінні займає **кошикарство**, яке відоме з давніх часів. Шумерський перелік цивілізаційних елементів відносить до таких мистецтво обробки металів, ремесло коваля, чинбаря, будівельника та кошикаря [10, с. 123]. Згідно з «Сільським господарем», кошикарство навіть у 1938 р. серед 11 промислів посідало друге місце за кількістю майстрів та третє — за кількістю повітів і сіл Галичини, які ним займалися [18]. Воно також займає особливе місце у всі часи на Покутті, де для сільського господарства завжди була потреба ємкостей для перенесення та зберігання сільськогосподарської продукції. Їх плели різних форм та розмірів. За свідченням респондентів, кошики людям плели в багатьох селах Покуття: Стриганцях, Княждворі, Кийданцях, Джурові, Княжому, Задубрівцях, Вільхівцях, Русові, Усті, Залуччі, Хвалибозі, Торговиці, Тижневі, Стрільчому, Хмелевій, Луці, Топорівцях, Серафінцях. Майстрів цього ремесла називали кошикарями.

До розвитку цього промислу в кінці ХІХ — на початку ХХ ст. спричинилися кошикарські школи, які сприяли появі фабрик лозоплетіння, майстерень

⁸ Зап. 20.07.2015 р. від Вакарука Олексія Васильовича, 1936 р. н. в с. Княже Снятинського р-ну.

Солом'яний капелюх з приватної колекції м. Городенка. Світлина Я. Тараса

по виготовленню меблів, кошиків, дитячих іграшок, сповідальниць тощо.

У кінці ХІХ ст. одним із центрів кошикарства стає с. Стриганці, де з 1 липня 1897 р. розпочала роботу кошикарська школа, для функціонування якої поля в селі засаджували лозою. У 1900 р. у Джурові також засновано кошикарську школу [21, с. 40]. Для неї «в центрі села побудували два добротних будинки (під бляхою, один для навчальних цілей, другий — в якості складського приміщення)» [21, с. 16]. У Першу світову війну школа розпалася.

У містечку Нижневі «під егідою пана Куповича діяла школа лозоплетіння. Проіснувала вона з 1914 по 1939 рік» [9, с. 70]. Старих «нижнівських

майстрів-лозоплетільників знала половина Європи. На ринки Відня, Кракова, Варшави з-над Дністра мандрували вишукані роботи умільців» [9, с. 70].

Про кошикарство у багатьох селах збереглися лише спогади. «Кошки плели в Княжому здавна, тепер на продаж плете Мотрук Роман Васильович та Миронюк Юрій Миколайович»⁹. У с. Задубрівці плів Стедик Ілля¹⁰. «Виготовляв на продаж плетені кошки із лози в селі Залуччя Чиборак Василь Степанович (1898 р. н.)»¹¹. «Кошки для січки в с. Русів плів Проскурняк Андрій»¹², у с. Устя — Рожко Василь, Батринюк¹³.

Плів кошки з вербової лози та виготовляв мітли в с. Торговиця Деляр Петро Миколайович, тепер на продаж плете Стефанюк Василь¹⁴, в с. Семенівка — Мойсей¹⁵, в с. Стрільче — Єгейський Михайло, Кукул Павло¹⁶, в с. Топорівці — Грищук Михайло¹⁷, в с. Хмелева — Харук Дмитро Данилович¹⁸. «Зараз плете великі кошки на січку 4—5 ведер Харук Петро Іванович»¹⁹, в с. Серафінці — Березовський Іван. І сьогодні в селі Хвалибозі знають майстра лозоплетіння Степана Григоровича Ривака, який це ремесло перейняв від батька. На всю округу кошки з лози в селі Вільхівці плели Іван Савчук та Іван Чернописький. Справжнім майстром у цій справі в селі Топорівці є Деляр Петро Миколайович, який виготовляє кошки і мітли [14, с. 49]. Кошки в цьому селі на продаж плів Михайло Федорович Левандовський та Микола Дми-

трович Филипчук, який ще облітав бутлі²⁰. Кошки для своїх потреб покутяни також плели самі собі.

Були різні техніки плетіння, які залежали від уживаного матеріалу, його обробки та функціонального призначення. При плетінні з лози застосовували плетіння просте, рядками, хрестикове, спіральне, стовпчиками, шнурочками, кошичками. Як і на «Гуцульщині плетінням хрестовим або спіраллю плели кошелі, ятери, верші для ловлі риби» [6, с. 144].

Основним інструментом для лозоплетіння був ніж, для різання лози — маленька коса, шило, плоскогубці, ручна пила, молоток. Для обкорювання використовують драчку — пристрій із двох паралельних металевих стержнів, унизу склепаних до купи, що трохи розходяться догори. Між ними протягують лозину, знімаючи з неї кору. Для зручності нижню половину драчки встромляють в землю або в отвір спеціального ослону, на якому сидить майстер.

Лозу різали раною весною, тоді вона гнучка і легко з неї знімати кору. За свідченням Дмитра Грищука, «гнучкою для плетіння була лоза раною весною, яка мала червоний кольор»²¹. «Вона росла на млаках (трясовинах. — Я. Т.) та долинах»²². Для того, щоб пруття були гнучкими, їх окорінювали та вив'ялювали.

Майстрів цього ремесла називали кошикарями. Для плетіння вживали лозу необкоровану і обкоровану, колону наполовину та смужки з лози.

З тонкої лози та ліщини для господарських потреб плели кошки різного призначення і різноманітної конструкції, в яких носили картоплю, буряки, моркву, при копанні в полі, городі, зимою — з ями. За свідченням респондентів «в селах, де було пруття, плели кошки для бараболі»²³.

Для дівчат і жінок виготовляли невеликі кошки, з якими вони йшли на ярмарки, що відбувалися в Коломиї, Снятині, Тлумачі, Товмачі.

Найрозповсюдженішим був кошик господарський — плетений з необкорованої лози конусної форми і з розширенням доверху, з двома ручками,

⁹ Зап. 20.07.2015 р. від Вакарука Олексія Васильовича, 1936 р. н. в с. Княже Снятинського р-ну.

¹⁰ Зап. 21.07.2015 р. від Матійчука Петра Васильовича, 1936 р. н. в с. Задубрівці Снятинського р-ну.

¹¹ Зап. 18.07.2015 р. від Оробця Івана Юрійовича, 1960 р. н. в с. Залуччя Снятинського р-ну.

¹² Зап. 20.07.2015 р. від Вахнюк Катерини Семенівни, 1922 р. н. в с. Русів Снятинського р-ну.

¹³ Зап. 17.07.2015 р. від Факаса Мирослава Степановича, 1949 р. н. в с. Устя Снятинського р-ну.

¹⁴ Зап. 20.07.2016 р. від Грищука Дмитра Михайловича, 1935 р. н. в с. Топорівці Городенківського р-ну.

¹⁵ Зап. 17.07.2016 р. від Родемнюка Миколи Дмитровича, 1915 р. н. в с. Семенівка Городенківського р-ну.

¹⁶ Зап. 17.07.2016 р. від Романіва Олексія Михайловича, 1939 р. н. в с. Стрільче Городенківського р-ну.

¹⁷ Зап. 20.07.2016 р. від Грищука Дмитра Михайловича, 1935 р. н. в с. Топорівці Городенківського р-ну.

¹⁸ Зап. 19.07.2016 р. від Нагірної Олени Степанівни, 1948 р. н. в с. Хмелева Городенківського р-ну.

¹⁹ Зап. 19.07.2016 р. від Нагірної Олени Степанівни, 1948 р. н. в с. Хмелева Городенківського р-ну.

²⁰ Зап. 21.07.2016 р. від Липчука Федора Дмитровича, 1925 р. н. в с. Торговиця Городенківського р-ну.

²¹ Зап. 20.07.2016 р. від Грищука Дмитра Михайловича, 1935 р. н. в с. Топорівці Городенківського р-ну.

²² Зап. 12.07.2016 р. від Малярчука Василя Григоровича, 1927 р. н. в с. Серафінці Городенківського р-ну.

²³ Зап. 17.07.2015 р. від Факаса Мирослава Степановича, 1949 р. н. в с. Устя Снятинського р-ну.

місткістю 3—5 відер. За свідченням Дмитра Грищука, «на барабулі плели кошики на 2 ведра, січку — більші, на 5 відер»²⁴.

Для освячення пасок з обкорованого пруття плели кошики круглі та овальні з однією ручкою. Оскільки вони використовувались один раз у рік, їх називали «кошики річні». З особливо тонкого пруття плели кошики з двома ручками для перенесення полови та трачини. У кошику найскладніше було зробити каркас — два круги, кілька дуг та ручки з двох кінців.

У радянський час літом кошики плели на подвір'ї в тіні, подалі від чужих очей, бо могли замельдувати і обложити податком. Зимом у хаті плели лише малі кошики. Давно кошикарі знали, як зберегти пруття гнучким на довгий час та секретри лозоплетіння. Старий лозоплетільник дід Савка з Нижніва умів трійну основу виробу «розшити» одним прутом [9, с. 70]. В Нижневі з обкорованого пруття плете кошики-спасівники, колиски, столи з кріслами, вази майстер Дмитро Каськів [9, с. 70].

У великій пошані на Покутті була солома, яку використовували для покриття дахів хат, господарських споруд, зведення стін, виготовлення взуття, капелюхів, матів і як паливо. До неї було шанобливе ставлення.

За давнім звичаєм на Покутті, як і в інших етнографічних регіонах, біля першого вижатого снопа на полі колядували. Цей сніп зберігався до Різдва в коморі, а перед Вечерею господар заносив його до хати як «діда» і ставив у куток.

На Покутті вважається, що солом'яні вироби мають охоронні властивості, тому «обов'язковим елементом інтер'єру зимового святкового циклу були солом'яні хрестики, які на Водохреща чіпляли за рамки ікон, до віконних та дверних коробок, клали на підвіконня і стіл...» [20, с. 152].

Обов'язковим на Різдво був «дідух» — різдвяний сніп з жита, пшениці або вівса, який на Покутті позначається словом «солом'яник». Його вносили до хати і на Водохреща. Покутські селяни підвішували під сволок на волосині «павучка» — виготовлену із соломи кубічної форми іграшку. У 1960-ті рр. на Святий вечір почали плести із житньої соломи деревця, які замінили сніп вівсяний — дідуха.

У с. Топорівцях «колись на свято Дмитрія (8 листопада) вже робіт у полі не було, і молоді газди,

²⁴ Зап. 20.07.2016 р. від Грищука Дмитра Михайловича, 1935 р. н. в с. Топорівці Городенківського р-ну.

Учасник фольклорного ансамблю с. Торговиця. Світлина Я. Тараса

хлопці сплітали із немолоченого жита або пшениці вінки-трикутники. На кожному куті в один і другий бік виступали колоски. На кутах і посередині чіпляли паперові квітки. Такий вінок іменинник завішував на стіні на видному місці і він висів аж до Різдвяних свят» [13, с. 4].

На Покутті також плели із соломи бочівки, які брали в поле і клали в них малих дітей, коли працювали²⁵. Для випікання хліба з житньої соломи виготовляли кошики на основі пучка соломи, обкрученого ниткою, який, починаючи з дна, укладався спіраллю догори, і зразу зшивали. Цю технологію використовували для виготовлення солом'яних кошиків для зерна.

Із житнього околоту плели постілки-мати на продаж, в радянський час їх здавали в сільпо²⁶. «Ними закривали вікна і двері в морози»²⁷.

Із соломи плели також солом'яне взуття (солом'яники), що взимку вдягали поверх чобіт, черевиків або носили замість чобіт. Звичаєм на Покутті було те, що коли підросла дитина, то її одягали в

²⁵ Зап. 24.07.2015 р. від Бергара Володимира Івановича, 1936 р. н. в с. Підвисока Снятинського р-ну.

²⁶ Зап. 21.07.2015 р. від Матійчука Петра Васильовича, 1936 р. н. в с. Задубрівці Снятинського р-ну.

²⁷ Зап. 24.07.2015 р. від Бергара Володимира Івановича, 1936 р. н. в с. Підвисока Снятинського р-ну.

Берладжі. Краєзнавчий музей с. Торговиця. Світлина Я. Тараса

довгу полотняну сорочку, кафтанчик, на ноги плели солом'яки як для хлопчика, так і для дівчинки. Для солом'яного взуття плели довгу кісочку (кіскову стрічку), на основі якої спаренням і шиттям виготовляли солом'яні чоботи — берладжі. У них ходили до церкви, школи, на базар. Таке взуття плели майже у всіх селах Покуття. Про це свідчить наявність берладжів у багатьох сільських та шкільних музеях в селах Чернелиця, Топорівці, Ганківці, Серафінці, Глушків, в краєзнавчих музеях у Городенці, Снятині, Тлумачі.

З головних уборів найпоширенішими були солом'яні капелюхи, які носилися від 7 років. Виготовляли їх з житньої зеленої соломи, яку жали, очищали від листя, сушили в затінку, для гнучкості запарювали. Газди, хлопці, підлітки виготовляли їх собі після закінчення літніх робіт. Технологією була кісочка «в зубці» або «рівна» із чотирьох, п'яти соломин, які зшивали по формі. «Парубоцький капелюх із зубчатої солом'яної плетінки складався із штивного округлого денка; крис, закованих догори...» [4, с. 493]. На один капелюх потрібно було 25—30 метрів кісочки. «Кожного року потрібно було заготовити зубці на два капелюхи, для свят і для буднів» [11, с. 267]. Це 60—70 м кісочки.

Інформатори казали, що на один капелюх потрібно було приблизно 25—40 «поперечних». Один поперечний дорівнював розмахові в ширину рук (біля 180 см). Святкові капелюхи шили майстри, він служив 2—3 роки, а робочий шили самі, він служив один рік. Від акуратності роботи залежав вигляд капелюха. У кожному селі була своя

форма капелюхів — різна висота ковпака, ширина крис (полів).

«Парубоцькі капелюхи оригінально прикрашалися. На солом'яний ковпак капелюха прикріпляли 2—3 гердани і з правого боку прикріпляли 1—2 «ружу» (6—7-сантиметровий круг, виготовлений з бісеру, на сукняній червоній підкладці). За ружу затикали кілька «кучерів» — пір'їни з хвоста качура, деякі з пави (в 30-ті рр. 1 пір'їна коштувала 1 зол.) і кілька великих косиць — великих пір'їн з хвоста когута» [1, арк. 54—55].

Плели солом'яні капелюхи у с. Топорівці Василь Андрійович Пішак [14, с. 50], у с. Торговиця — Ілля Гуцуляк²⁸, у с. Семенівка — Пилип Мороз²⁹, у с. Стрільче — Федір Демус³⁰, у с. Городниця — Сильвестр Москалик³¹. У с. Саджавка виготовляли «капелюхи зі соломи тільки зубковим способом» [8, с. 846].

За дослідженнями Д. Мохорука, в с. Топорівці «парубки мали капелюхи із «трісунками». Трісунка зроблена із косиць когута (3—4 шт.), качура (2—3 шт.), на дротиках насилуovali пацьорки з китцею на верху» [21, с. 14].

Багаторічна болотиста трава з довгими гострими листочками — осока (*Carex L. C. actuta*) — використовувалася на Покутті для виготовлення взуття та щіток для білення.

Плів з осоки кісочки, з яких шив берладжі, в с. Топорівці Степан Волошин. «На дерев'яну підощву перший ряд кісочки прибавався акуратно цвяшками, потім кісочки кріпилися одна до одної швом з міцних ниток. У післявоєнний період у такому взутті діти ходили до школи» [14, с. 51]. В селі Задубрівці плів донедавна взуття із соломи, осоки Николайчук Іван Матвійович, до нього — Ткачук Іван Васильович³².

Для білення стін в селах Семенівка, Топорівці, Серафінці та інших виготовляли щітки з осоки (різохи).

²⁸ Зап. 21.07.2016 р. від Липчука Федора Дмитровича, 1925 р. н. в с. Торговиця Городенківського р-ну.

²⁹ Зап. 17.07.2016 р. від Родемнюка Миколи Дмитровича, 1915 р. н. в с. Семенівка Городенківського р-ну.

³⁰ Зап. 17.07.2016 р. від Романіва Олексія Михайловича, 1939 р. н. в с. Стрільче Городенківського р-ну.

³¹ Зап. 17.07.2016 р. від Кучмея Андрія Романовича, 1953 р. н. в с. Городниця Городенківського р-ну.

³² Зап. 21.07.2015 р. від Матійчука Петра Васильовича, 1936 р. н. в с. Задубрівці Снятинського р-ну.

У селі Топорівці щіткарями є сім'я Тичинських [14, с. 52]. З осоки виготовляли мітли змитати порохи. «Щітки в с. Топорівці із різехи також робив Іван Дякуб'як»³³. Із трощі робили щітки для білення у с. Стрільче. «Ї жали, чесали дергівкою, перегинали, перев'язували вгорі, внизу рівно підрізали»³⁴.

Для побілки також виготовляли щітки із млаки (осоки), конопель. Зігнутий удвоє пучок млаки або конопель перев'язували нижче 3 см вершка грубою ниткою — «валівець» та перешивали на частини і рівно обрізали³⁵. Виготовляли на Покутті «також щітку для миття підлоги — рижову. Для цього на дощці випалювали дірочки, в які вставляли волос з кінської гриви, волосіння не повинно гнутися»³⁶. Щітки для повісма виготовляв Григорій Кобилянський [16, с. 41].

Різноманітні кошики для побутових потреб також плели з коріння, лубу, осоки та очерету. Із осоки і рогози також виготовляли мати та взуття. Мати з осоки стелили зимою на кам'яну підлогу в церкві, щоб було тепло в ноги, коли молилися. За свідченнями Баргара В.І., «коли люди плели до церкви мати, старалися, щоб кісочка з осоки була дрібненька»³⁷. З осоки і очерету плели кошики, взуття, мати у с. Топорівцях Городенківського району.

Лозо- та коренеплетіння як допоміжний промисел продовжує розвиватися у наш час. Переважно він поширений в селах, близьких до міст. Тут виготовляють кошелі для господарських потреб, сувенірні вироби.

Висновки. На Покутті було багато сировини для плетіння: пруття з лози, верби, ліщини; конопля, льон; шулупиння з кукурудзяних шульків; солома, лико. Наявність сировини сприяла широкому використанню плетених стін в народному будівництві, виготовленні побутових і сакральних предметів, меблів, знарядь праці, взуття тощо.

³³ Зап. 20.07.2016 р. від Грищука Дмитра Михайловича, 1935 р. н. в с. Топорівці Городенківського р-ну.

³⁴ Зап. 17.07.2016 р. від Романіва Олексія Михайловича, 1939 р. н. в с. Стрільче Городенківського р-ну.

³⁵ Зап. 12.07.2016 р. від Малярчук Марії Григорівни, 1928 р. н. в с. Серафінці Городенківського р-ну.

³⁶ Зап. 12.07.2016 р. від Малярчук Марії Григорівни, 1928 р. н. в с. Серафінці Городенківського р-ну.

³⁷ Зап. 24.07.2015 р. від Бергара Володимира Івановича, 1936 р. н. в с. Підвисока Снятинського р-ну.

Особливе місце в плетінні займає кошикарство, яке серед 11 промислів займало друге місце за кількістю майстрів. Цьому сприяло те, що Покуття, будучи сільськогосподарським районом, потребувало багато ємкостей для зберігання аграрної продукції.

Покутське лозоплетіння у кінці ХІХ ст. досягло високого рівня, його здобутки демонструються на господарсько-промисловій виставці в Коломиї у 1880 році. Його розвитку сприяли кошикарські школи у с. Стриганці, Джурові, Нижневі та майстри в селах Княже, Торговиця, Семенівка, Хмелева. Вироби покутських майстрів були відомі на ринках Відня, Кракова, Варшави, Львова.

У великій пошані на Покутті була солома, яку використовували для покриття дахів, господарських споруд, зведення стін, виготовлення взуття, капелюхів, матів і як паливо. В пошанівку був немолочений сніп збіжжя — різдвяний сніп, дідух. З неї виготовляли солом'яні хрестики, павуки, вінки-трикутники. Використовували на Покутті осоку та трощу, з яких виготовляли щітки для білення стін.

1. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1.
2. ЦДІА України у Львові. — Ф. 159. — Оп. 9.
3. Бажанський М. Краса Снятинщини. Ріки, потоки, ліси, луки, сади, міста і села та висока матеріальна і духовна культура їхніх жителів: Гаслова енциклопедія / Михайло Бажанський. — Дітройт, 1982. — 272 с.
4. Бачинський М. Серафінці / Михайло Бачинський // Городенщина. Історично-мемуарний збірник. — Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. — Т. 1.
5. Бучко Д.Г. Походження назв населених пунктів Покуття / Д.Г. Бучко. — Львів: Світ, 1990. — 144 с.
6. Горинь Г.Й. Домашні промисли і ремесла / Г.Й. Горинь, Я.Д. Грендиш, О.І. Никорак // Гуцульщина. — Київ: Наукова думка, 1987.
7. Деменюк Д. Життя і праця на селі / Дмитро Деменюк // Коломия й Коломийщина. — Філадельфія, 1988.
8. Зубаль Я. Саджавка / Ярослав Зубаль // Альманах Станіславської землі. — Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. — С. 845—849.
9. Каськів Д. Листки трепети / Дмитро Каськів // Ямгорів. — 2008. — Ч. 15. — С. 70.
10. Крамер С.Н. История начинается в Шумере / С.Н. Крамер. — Москва: Наука, 1965. — 257 с.
11. Марчук В.В. Торговиця. Сторінки історії / В.В. Марчук, Г.І. Марчук, Н.В. Марчук. — Івано-Франківськ: ЛІК, 2010. — 320 с.
12. Мохорук Д. Село моє Топорівці / Дмитро Мохорук. — Снятин: Прут Принт, 2005. — 206 с.

13. *Мохорук Д.* Село моє Топорівці. Етнографічний образ села / Дмитро Мохорук. — Косів : Писаний Камінь, 2008. — Т. 6. — 387 с.
14. *Мохорук Д.* Село моє Топорівці. Село повертається у майбутнє / Дмитро Мохорук. — Косів : Писаний Камінь, 2009. — 167 с.
15. *Мрочко Фр. К.* Снятинщина: причинки до крайової етнографії / Франц Ксавері Мрочко. — Дітройт, 1977. — Ч. 1. — 129 с.
16. *Петрук М.* Історія Товмачика. Історико-краєзнавчий нарис / М. Петрук, Д. Петрук. — Коломия : Вільний голос, 2000. — 96 с.
17. *Романюк Я.* Залуччя над Черемошем / Ярослав Романюк, Любомир Романюк. — Снятин : Прут Принт, 2012. — 232 с.
18. Сільський господар. — 1938.
19. *Ткачук Я.* Мистецтво Покуття / Ярослав Ткачук // Історико-етнографічне та мистецьке життя: минуле і сьогодення. — Коломия : Вік, 2013.
20. *Урбанович Б.* Художньо-образна варіативність інтер'єра селянського житла на Покутті / Богдан Урбанович // Ямгорів. — 1997. — Ч. 9—10.
21. *Чабан Д.* Село над Бистроплинною Рибницею / Дмитро Чабан. — Снятин : Над Прутом, 1994. — 48 с.
22. *Яцій В.О.* Ойконімія Івано-Франківської області: історико-етимологічний словник / Василь Олександрович Яцій. — Київ : Наукова думка, 2015. — 389 с.

Yaroslav Taras

THE WEAVING AT POKUTTIA
(WILLOW WEAVING, BASKET WEAVING,
BRUSH WEAVING)

The history of willow weaving at Pokuttia and its application into the folk building and enclosing; producing of household and sacral objects, furniture, fishing tackles are under consideration; particular attention is paid to basket weaving, masters of willow weaving, factors, which assists to its spreading — schools of basket weaving. Weaving from straw, sedge, product assortment and brush weaving are highlighted.

Keywords: Pokuttia, willow weaving, basket weaving, brush weaving.

Ярослав Тарас

ПЛЕТЕНИЕ НА ПОКУТЬЕ
(ЛОЗОПЛЕТЕНИЕ, КОРЗИНОПЛЕТЕНИЕ,
ЩЕТКОПЛЕТЕНИЕ)

Рассматривается история лозоплетения на Покутье, его использование в народном строительстве, обгораживании; изготовлении бытовых и сакральных предметов, мебели, рыбацких снастей; особое внимание уделяется корзиноплетению, мастерам лозоплетения, факторам, которые способствовали его распространению — школам корзиноплетения. Освещается плетение из соломы, осоки, рассматривается технология, изделия из них, щеткоплетение.

Ключевые слова: Покутье, лозоплетение, корзиноплетение, щеткоплетение.